

KÜLTÜR VE SAĞLIK

Editör
Yrd. Doç. Dr. Yalçın KANBAY

AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

© Copyright 2018

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN
978-605-81550-9-1

Yayın Koordinatörü
Yasin Dilmen

Kitap Adı
Kültür ve Sağlık

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Rahime DİLMEN

Editör
Yrd. Doç. Dr. Yalçın KANBAY

Yayıncı Sertifika No
47518

Baskı ve Cilt
Bizim Dijital Matbaa

DOI
10.37609/akya.586

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

Yazarlar *vii*

Önsöz *ix*

BÖLÜM 1

TEMEL KÜLTÜREL KAVRAMLAR 1

Kültür ve Sağlığa Dair 1

Kültür Kavramı 3

Kültürün Özellikleri 5

Kültürün Öğeleri 9

Kültürel Süreçler 12

Kültürel Kalıplar 15

Kültür ve Sağlık Davranışı 16

BÖLÜM 2

SAĞLIK VE HASTALIK 21

Hastalık Kavramı 23

Geleneksel Kültürlerde Hastalık 25

BÖLÜM 3

KÜLTÜREL EPİDEMİYOLOJİ 31

Epidemiyoloji 31

Kültürel Epidemiyoloji 34

BÖLÜM 4

KÜLTÜR VE BESLENME 41

Beslenme Kültürü 41

Beslenme Kültürü ve Beden Algısı..... 44

Beslenme Kültürü v Küreselleşme..... 45

Beslenme Kültürü ve Sağlık..... 47

Beslenme ve Obezite 49

BÖLÜM 5

KÜLTÜR VE CİNSELLİK 57

Cinsellik..... 57

Cinselliğin Tarihçesi..... 60

Toplumlara Göre Cinsellik..... 62

Cinsellik İle İlgili Bazı Tanımlar ve Kavramlar 64

Cinselliğin Sosyal Gelişimi 67

Sosyokültürel Açıdan Cinsellik 70

Çağdaş Cinsellik Anlayışı ve Cinsel Haklar..... 72

BÖLÜM 6

KÜLTÜR VE RUH SAĞLIĞI 87

Kültür ve Ruhsal Bozukluklar..... 87

Kültüre Bağlı Sendromlar (KBS) 96

BÖLÜM 7

KÜLTÜR VE KADIN SAĞLIĞI 103

Sağlığı Etkileyen Kültürel Etkenler..... 103

Üreme Sağlığı ve Kültür 107

BÖLÜM 8

KÜLTÜR VE ÇOCUK..... 117

Kültür Ekseninde Çocuk..... 117

Çocuk Yetiştirme ve Kültür..... 119

Ülkemizdeki Geleneksel Uygulamalar 121

BÖLÜM 9

MULTİDİSİPLİNER BAĞLAMDA KÜLTÜR, ÖLÜM BİLİNCİ VE EĞİTİMİ 131

Ölüm Kavramı..... 131

Ölümü Kültürü İçinde Tanımlamak 134

Felsefi Bir Sorunsal Olarak Ölüm 136

İslam Felsefesinde Ölüm 152

YAZARLAR

Bölüm 1 Kültür ve Sağlık

Yrd. Doç. Dr. Yalçın KANBAY

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 2 Sağlık ve Hastalık

Öğr. Gör. Özgür ASLAN

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 3 Kültürel Epidemiyoloji

Öğr. Gör. Elif IŞIK

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 4 Kültür ve Beslenme

Yrd. Doç. Dr. Eda Dokumacıoğlu

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 5 Kültür ve Cinsellik

Yrd. Doç. Dr. Zeynep TEMİZ

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 6 Kültür ve Ruh Sağlığı

Dr. Nurhayat KILIÇ

Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 7 Kültür ve Kadın Sağlığı

Yrd. Doç. Dr. Özlem KARABULUTLU

Kafkas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Bölüm 8 Kültür ve Çocuk

Yrd. Doç. Dr. Şenay ÖZTÜRK

Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu

Bölüm 9 Multidisipliner Bağlamda Kültür, Ölüm Bilinci ve Eğitimi

Yrd. Doç. Dr. Cihan KARA

Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi

ÖNSÖZ

Kültürel etmenlerin sağlık üzerindeki etkilerinden dolayı kültür sağlık etkileşiminin çeşitli kavramlar çerçevesinde incelendiği bu çalışmada; hem alandaki boşluk doldurulmaya çalışılmış hem de bundan sonraki benzer çalışmalara ön ayak olması amaçlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümü okuyucunun kültür kavramını anlayabilmesi amacı ile gerekli kültürel kavramların açıklanmasına ayrılmıştır. İkinci bölümde sağlık ve hastalık kavramları kültür kavramı ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde oldukça sınırlı çalışma yapılmış olan bir kavram tartışılmıştır. Bu kavram kültürel epidemiyoloji başlığı altında değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde beslenme ile ilgili kavramlar kültür ve sağlık ekseninde sunulmuş ve örneklerle genişletilmiştir. Beşinci bölümde kültürden kültüre önemli değişimler gösteren bir kavram olan cinsellik kavramı ele alınmıştır. Cinsellik kavramı kültür ve sağlık ekseninde örneklerle irdelenmiştir. Altıncı bölümde ruh sağlığı kültür ilişkisi oldukça ilginç örneklerle incelenmiş okuyucuya kültür ruh sağlığı ilişkisi etkili bir şekilde aktarılmıştır. Yedinci bölümde kadın sağlığı kültür ilişkisi irdelenmiştir. Sekizinci bölümde çocuk sağlığı kültür bağlamında değerlendirilmiş çocuk sağlığı açısından önemli olabilecek noktalar kültürel örneklerle gösterilmiştir. Dokuzuncu ve son bölümde ise bazı kültürler için bir başlangıç, bazıları için ise bir son kabul edilen ölüm kavramı multidisipliner bir yaklaşımla irdelenmiş ve böylece çalışma ölüm kavramı ile sonlandırılmıştır.

Tamamı farklı bilim alanlarından akademisyenlerden oluşan yazarlar özveri ile çalışarak bu çalışmayı ortaya çıkarmışlardır. Çalışmanın tamamında multidisipliner bir yaklaşım sunulmuş böylece okuyucuya kültür sağlık ekseninde farklı disiplinlerin farklı bakış açıları hissettirilmeye çalışılmıştır.

Kültür ve sağlık gibi geniş iki kavramın ve bu kavramların etkileşiminin açıklanmasında bu çalışma sadece bir başlangıç niteliğinde olup, bu baskıda eksik kalan bölümler sonraki baskılarda giderilmeye çalışılarak kültür sağlık ilişkisine daha bütünsel bir yaklaşım ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu kitabın ortaya çıkmasında değerli emeklerini esirgemeyen ve bu kitabı bizlerle buluşturan bölüm yazarlarına teşekkürlerimi iletmek isterim.

Her kitap gibi bu kitabında okuyuculara faydalı olacağına inanıyorum.

Kitaplara hak ettiği değeri veren siz değerli okuyuculara sonsuz sevgiler...

Yrd. Doç. Dr. Yalçın KANBAY

BÖLÜM 1

TEMEL KÜLTÜREL KAVRAMLAR

Yrd. Doç. Dr. Yalçın KANBAY

KÜLTÜR VE SAĞLIĞA DAİR

Günümüzde geleneksel-modern tıp karşıtlığı ile geleneksel tıbbı ve yeniden üretilen biçimlerine (alternatif/popüler tıp) olan ilgi arttıkça sağlık konusundaki kültürel çalışmalar, ihtiyaç duyulan bir araştırma alanı haline gelmiştir. Çünkü toplumun sağlık ve hastalık hakkındaki düşüncelerinin ne olduğuna ilişkin değerlendirmelerin yapılması ancak sosyal-kültürel çalışmalarla sağlanabilir. Hastalıkların toplum tarafından düşünülen farklı nedenleri, tedavi yöntemlerini de etkilemektedir. Kültürel dokunun araştırılması, halkın sağlık-hastalık sürecine bakış açısı, bunun toplum açısından önemi ve değeri yalnızca modern tıbbın yapacağı çalışmalarla sağlanamaz. Sosyal bilimler, hastalıkların kültürel nedenleri ve çözümlerine dair önemli katkılar sağlamaktadır (Kaplan 2010).

İnsanların davranışlarının sınırı, kültürel öğeler tarafından belirlenir. Çünkü insanlar doğumundan ölümüne kadar ait oldukları toplumun kültürel yapısının esiri durumundadırlar. İnsanlar amaçlarını, davranışlarını ve hatta bütün yaşamlarını kültürel öğelere göre belirlemektedirler. Buna

- Kültürel yapılar bireylerin sağlık ve hastalık durumunu algılayışını, bunlara yönelik tepkilerini ve iyi olmaya yönelik girişimlerini belirler.
- Kültürel faktörler bireylerin sağlık hizmetlerini algılama biçimini ve buna karşı bireyin tutumunu doğrudan etkiler. Bireyin kültürel özellikleri göz önüne alınmadan sunulan sağlık hizmetlerinin reddedilmesi kaçınılmazdır. Çünkü birey toplumsallaşma yolu ile içinde bulunduğu kültürün bir temsilcisi ve savunucusu durumundadır.
- Bakıma başvuran bireyin kültürel özellikleri yanında sağlık hizmeti sunan bireylerin kültürel özellikleri de topluma sunulan sağlık hizmetlerinin niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir.
- Kültürel değerler birey için değerlidir. Bireylerin uyguladığı kültürel sağlık uygulamaları bilimsel temellerde değerlendirilmeli, bunlardan gerçekten faydalı olduğu belirlenenler destekleyici tıp ya da alternatif tıp bağlamında bireylerin hizmetine yetkili kişilerce sunulmalıdır

Kaynakça

- Alakuş, A.O., (2004). Kültür Kavramı Tanımlamalarına İlişkin Bir Analiz. Milli Eğitim Dergisi, Sayı:164 (http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/164/alakus.htm)*
- Aman, F. (2012). Bronislaw Malinowski'nin Kültür Teorisi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 21(1): 135-151.*
- Cochrane, R.; Bal, S.S. (1987). "Migration and schizophrenia: an examination of five hypotheses", Social Psychiatry, 22:181-191.*
- Erkal, M.E. (2012). Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul. ISBN: 978-975-353-000-2*
- Ersin, F., & Bahar, Z., (2011). Inhibiting and Facilitating Factors Concerning Breast Cancer Early Diagnosis Behavior in Turkish Women: A Qualitative Study According to the Health Belief and Health Development Models. Asian Pacific Journal of Cancer Prevention, 12, 1849-54.*

- Giger, J.N., & Davidhizar, R. (2002). *Culturally Competent Care: Emphasis on Understanding The People of Afghanistan, Afghanistan Americans, and Islamic Culture and Religion*. *International Nursing Review*, 9, 79-86.
- Gümüştekin, N. (2007). "Kültür Kavramı ve Osmanlıdan Günümüze Kültürel Yapının İncelenmesi" *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 38. ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Cilt 1*, 317-326, Ankara.
- Güleç, C. (2000). *Anadolu Kültüründe Hastalık Sağlık Kavramlarına Transkültürel Bakış*. *Klinik Psikiyatri*; 3:34-39.
- Güney, S. (2000). *Davranış Bilimleri*, 2. Baskı, Nobel Yayıncılık, Ankara. ISBN: 975-591-156-1
- Helman, C. (2007). *Culture, Health and Illness. Fifth Edition*, Oxford University Press Inc., New York .
- Hjern, A., Wicks, S., Dalman, C. (2004). "Social Adversity Contributed to High Morbidity in Psychoses in Immigrants- A National Cohort Study in 2 Generations of Swedish Residents", *Psychol Med*, 34(6):1025-1033.
- İçli, G. (2011). *Sosyolojiye Giriş*, 5. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara. ISBN: 978-605-4434-72-5.
- Kaplan, M. (2010). *Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın: Ankara Kent*
- Örneğinde Kuşaklar Arası Çalışma. Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları: 257.
- Khoury, E.L., Warheit, G.J., Zimmerman, R. ve ark. (1996). "Gender and Ethnic Differences in the Prevalence of Alcohol, Cigarette, and Illicit Drug Use Over Time in a Cohort of Young Hispanic Adolescents in South Florid". *Women and Health*, 24:21-40.
- Knipscheer, J.W., Kleber, R. (2007). "Acculturation and Mental Health among Ghanaians in The Netherlands", *Int J Soc Psychiatry*, 53(4):369-83.
- KTB (2015). *Kültür ve Turizm Bakanlığı* (<http://www.kultur.gov.tr/TR,24295/kultur.html>).

- Malinowski, B. (2016). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, Çev. Deniz Uludağ, Doğu Batı Yay., Ankara.
- MEGEP (2011). *Anadolu Halk Kültürü*, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Sayan A. (1999). *Kültür ve Sağlık*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Dergisi, 2(2): 50-53.
- SETA (2011). *Toplumun, Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması*.
- Tekin, A. (2007). *Sağlık Hastalık Olgusu ve Toplumsal Kökenleri (Burdur Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Turan, Ş. (2014). *Türk Kültür Tarihi (Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe)*, 7. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara. ISBN: 975-494-144-0
- Reiff, M., Bonnie O. (2003). "Ethnomedicine in the Urban Environment: Dominican Healers in New York City", *Human Organization*, Spring 2003, vol: 62, no: I. USA: ABI / INFORM Global. s.12-26.
- SB (2011). *Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Sağlığın Teşviki ve Geliştirilmesi Sözlüğü*. 1. Baskı, Anıl Matbaacılık, Ankara. ISBN: 978-975-590-361-3
- Şişman, M. (2006). *Eğitim Bilimine Giriş*. 2. Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara. ISBN: 975-6802-10-3
- Yılmaz, R. (2005). *Kültürel Çeşitlilik ve Din*. I. Baskı, Sinemis Yayınları, Ankara. ISBN: 975-8759-33-7

BÖLÜM 2

SAĞLIK VE HASTALIK

Öğr. Gör. Özgür ASLAN

Sağlık ve hastalık kavramları insanlığın var olduğundan bu yana bilinen kavramlardır. İlk zamanlarda insanlar hastalandıklarında sağlığı düşünmüş, hastalığı tedavi etme yoluna gitmişler. Daha sonra hastalıklardan korunma ve sağlığı koruma, geliştirme kavramları gündeme gelmiştir. Türkiye’de sağlık ve sağlığı geliştirme 1978’den itibaren yoğunluk kazanmıştır. 1980’den sonra da, sağlık eğitimi ve sağlığın geliştirilmesi çabaları ile yeni toplum sağlığı yaklaşımı dikkati çekmektedir (Akdemir ve Birol 2005).

Yakın zamana kadar sağlık; “hastalığın ve sakatlığın olmayışı” hastalık da “sağlıklı olmama” gibi dar bir çerçevede içinde tanımlanıyordu. Bu görüş bireyi etkileyen ruhsal ve sosyal faktörleri önemsemedi. Oysaki sağlık, çeşitli faktörler tarafından etkilenir. Bu faktörler; sosyal, kültürel ekonomik, fizik ve biyolojik olarak gruplanabilir.

Sağlık değişik otoriteler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır.

1947’de, DSÖ (Dünya Sağlık Örgütü) sağlığı, sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımla-

Kaynakça

- Akdemir N, Birol L. (2005). *İç hastalıkları ve Hemşireliği, 2. Baskı, sistem ofset. Ankara.*
- Birol L. (2004). *Hemşirelik Süreci, 6. Baskı, Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti., İzmir.*
- Birol L. (1997). *Hemşirelik Süreci, 3. Baskı, Etki Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti., İzmir.*
- Bolsoy N, Sevil Ü. (2006). *Sağlık-Hastalık ve Kültür Etkileşimi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi; 9 (3): 78-87.*
- Cirhinlioğlu Z. (2001). *Sağlık Sosyolojisi, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.*
- Güleç C. (2000). *Anadolu Kültüründe Hastalık Sağlık Kavramlarına Transkültürel Bakış. Klinik Psikiyatri; 3:34-39.*
- Dunn H.L (1959). "High Level Wellness for Man and Society", *American Journal of Puplic Health, Vol. 49, No. 6: 786-792.*
- Mete H.E. (2008). *Kronik Hastalık ve Depresyon. Klinik Psikiyatri;11(Ek 3):3-18.*

BÖLÜM 3

KÜLTÜREL EPİDEMİYOLOJİ

Öğr. Gör. Elif IŞIK

EPİDEMİYOLOJİ

Tıbbın önemli bir dalı olan fakat gelişmesi 2. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanan epidemiyoloji, ilk olarak 2000 yıl önce (MÖ 460-370) Hipokrat tarafından ileri sürülen “hastalıkların oluşumunda çevresel faktörlerin etkili olduğu” fikrinden doğmuş olup, hastalıkların oluşumunda çevresel faktörlerin araştırılması gerektiği belirtilmiştir. Daha sonraki dönemlerde; 1662 yılında John Graund, Londra’da doğum ve ölümlere ait kayıtları incelemiş ve toplumda hastalıkların dağılımını ilk defa nicel olarak ortaya konulmuştur. 1747 yılında James Lind, Skorbüt hastalığının nedeni ve tedavisi konusunda hipotezler ortaya atmış ve bu hipotezleri test etmiştir. 1839 yılında İngiltere’de William Farr yıllık yaşam istatistiklerini yayınlamış ve bu istatistikleri sağlık sorunlarının değerlendirilmesinde kullanmıştır. Farr bu çalışmalarını yanında maden işçileri ile diğer mesleklerde çalışanlardaki ölüm nedenlerini incelemiş ve ölümler ile yerleşim yeri ve medeni durum arasındaki ilişkileri saptamıştır. 1846 yılında Danimarka’lı P.L.Panum isimli bir hekim Faroe adalarında meydana gelen bir kızamık salgınında bu adalardaki birçok

Kaynakça

- Akın, L. (2006). Türkiye’de Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonların Epidemiyolojisi, *Türkiye Klinikleri J Med Sci*; 26:655-665.
- Alacalı, M. (2012). Mide Kanseri, Mide Kanseri Taramaları ve Mide Kanserinden Korunma, *Ankara Medical Journal*; 12(4):195-198.
- Bahar, H.İ. (2009). Sosyoloji, Usak Yayınları.3. Baskı.
- Beaglehole, R., Bonita, R., Kjellström, T. (1998). (Çev: Prof. Dr. Nazan Bilgel). Temel Epidemiyoloji. Nobel & Güneş Tıp Kitapevi. Bursa.
- Bodur, S. (1999). Epidemiyoloji (2. Basılış). T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Eğitim Genel Müdürlüğü yayın No:596. Ankara.
- Demirel, F.A. (2011). Türkiye Antropolojisinin Tarihçesi ve Gelişimi Üzerine, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*; 3(4):128-134.
- Kaplan, M. (2010). Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın. *Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları* : 257. Ankara.
- Köksal, S. (2008). Epidemiyoloji. Z. Baltaş içinde, *Halk Sağlığı Ders Kitabı* (Cilt 1, s. 47-114). Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları. İstanbul.
- Közleme, O. (2012). İslam Mutfak Kültürü, *Toplum Bilimleri dergisi*, Ocak- Haziran; 6 (11) : 219-229.
- Patel, V. (2001). Cultural factors and international epidemiology, *British Medical Bulletin*; 57: 33-45.
- Saltık, A. (2012). Sağlık ve Kültür Etkileşimi. Ankara Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilimdalı Ders Notları. Ankara. http://ahmet-saltik.net/arsiv/2012/06/Saglik_ve_Kultur_Etkilesimi1.pdf. (Eriş. Tar.21.09.2016)
- Saltık, A. (2014). Tıbbi Antropoloji. Ankara, Ankara Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilimdalı. http://ahmetsaltik.net/arsiv/2012/05/T%C4%B1bbi_Antropoloji.pdf. Ders Notları. Eriş. Tar. 21.09.2016).

BÖLÜM 4

KÜLTÜR VE BESLENME

Yrd. Doç. Dr. Eda DOKUMACIOĞLU

BESLENME KÜLTÜRÜ

İnsanoğlunun yeryüzünde yaşamaya başladığı günden itibaren toplumların yaşam biçiminin en önemli parçası olarak gelişen ve değişen beslenme, yaşam mücadelesindeki en önemli basamaklardan biridir. İnsanların acıkması ve açlığını gidermek için yemek yemesi genel bir biyokimyasal olay iken, bu açlığını ne şekilde, ne zaman ve hangi yemeği seçerek gidereceği kültürel bir olgudur. Her canlı yaşamak için karnını doyurmak zorundadır. İnsanoğlu kendisine yiyecek temini için çok zaman ve emek harcamış, bu uğurda savaşmış ve yiyecek temini, saklanması, dağıtımı ve tüketimi için pek çok keşif ve icatlar yapmıştır. Zaman içerisinde, hangi gıdanın ne zaman, nasıl yenileceği içgüdüler kadar insanın içinde bulunduğu kültürün etkileri ile oluşmuş ve gelişmiştir (Merdol 2015; Gürsoy 1995). Beslenme kültürünü irdelemek için, kültürün tanımını yapmak gerekir. Kültür, bir toplumun bireysel ve toplu yaşamlarını anlama, düzenleme ve yapılandırma amacıyla, tarihsel süreç içinde ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı her türlü maddi ve manevi değerlerin tümü diye tanımlanabilir (Güvenç 1996).

gelişimine yol açan ortak unsurun diyet yapma davranışının ve sosyokültürel etkenlerin olduğu bildirilmektedir (Aslan 2001; Maner 2001).

İnsanoğlu var olduğu günden itibaren beslenme ve kültür sürekli etkileşim içinde olmuş ve sonraki yıllarda da bu etkileşim devam etmiştir. Toplumsal ve kültürel değişimler yeme davranışı biçimlerimizi olumsuz etkilemektedir. Beslenme ve besin seçimi ile ilgili davranışlar, insan sağlığını olumlu ve olumsuz yönde belirleyen en önemli yaşam tarzı faktörleri arasındadır. Beslenme tercihleri kültürel, dinsel ve görsel çeşitli etkenlerden etkilenebilir. Toplum içerisinde yaşayan ve toplumsal etkileşimlere ihtiyaç duyan insan sosyal ve psikolojik bir varlıktır. Demografik ve psikolojik özellikler ile sosyo-kültürel faktörler bireylerin beslenme davranışlarının oluşumunda büyük etki yapmıştır. Kültürel değerlerdeki farklılıklar beslenme kültürünün de değişmesine neden olmaktadır. Bir tarafta insanoğlunun sürekli olarak değişimlere adapte olmaya çalışması ve buna paralel olarak günlük yaşamında hız kazanması çeşitli sağlık sorunlarının da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yanlış beslenme alışkanlıklarına bağlı olarak gelişen bu problemlerle savaşmak için hem devletlerin hem de bilim insanlarının toplumları bilinçlendirmesi gerekmektedir. Sağlıklı ve yeterli beslenme kavramlarının vurgulanarak geçmişteki beslenme alışkanlıklarının tekrar kazandırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Alpkent, Z., Demir, M. Türkiye 9. Gıda Kongresi; 24-26 Mayıs 2006, Bolu 175 Gıdalarda Bulunan Antioksidan Maddeler ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri.*
- Altunkaynak, B.Z, Özbek, E. Obezite: Nedenleri ve Tedavi Seçenekleri. Van Tıp Dergisi: 13 (4):138-142, 2006.*
- Aslan, H.S. Beden İmgesi ve Yeme Davranışı Bozuklukları ile Medya İliş-*

- kisi. *Düşünen Adam*; 2001, 14(1): 41-47
- Bayraktar, Semra. *The Investigation of Cultural Transmission in Yeni Hitit 1 Turkish Course Book for Foreigners*. Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi, 2015 Kış (2), 7-23
- Baysal, A. Beslenme Kültürümüz, T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 1230, Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri: 389. Ankara: TTK Basım-evi, 2002
- Baysal, A. Sosyal Eşitsizliklerin Beslenmeye Etkisi. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi 25 (4), 2003 Özel Eki
- Baytok, Ahmet, Emren, Ahmet, Gürel, Nurdan, Dalkıranoglu, Asuman, Güney, Hatice ve Hümeysra Töre. *Afyonkarahisar Mutfağı*, Yayın No:10, Ankara: Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2001
- Belge, Murat. *Tarih Boyunca Yemek Kültürü*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001
- Bozkurt, Güvenç. "Yemek, Kültür ve Yemek Kültürü" *Eskimeyen Tatlar-Türk Mutfak Kültürü*, Editörler: Ersu Pekin ve Ayşe Sümer, İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Yayın No:7, Mas Matbaacılık, 2. Baskı, 1996, s.13-17
- Ciğirim, N. "Batı ve Türk Mutfağı'nın Gelişimi, Etkileşimi ve Yiyecek-İçecek Hizmetlerinde Türk Mutfağının Yerine Bir Bakış", *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar*, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları Yayın 2001, No:28, s. 49-61.
- Civilibal, C. *Metabolic Syndrome in Childhood*. *The Medical Bulletin of Haseki* 2011; 49: 5-8
- Cornelli, U. *Antioxidant use in nutraceuticals*. *Clin Dermatol* 2009; 27: 175-94.
- Çakıroğlu, Pınar & Yalçın, Sargın. "Küreselleşmenin Gıda Tüketimine Etkisi", *Standard*, 2004, 43:510,41-45.
- Dilek, Aslan. *Beden Algısı ile İlgili Sorunların Yaratabileceği Beslenme Sorunları*. *Sted*. 2004.9-326.
- Donini, L.M., De Felice, M.R., Cannella, C. *Nutritional Status Determinants and Cognition in the Elderly*. *Arch. Gerontol. Geriatr. Suppl*. 2007;1:143-153.
- Dunitz, M, Kopelman, P.G. (ed: Dursun NA) *Obezite ve ilişkili Hastalıkların Tedavisi*, Format Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2003.

- Emine, Yılmaz, İsmail Yılmaz, Harun Uran. *Gıda Maddeleri Tüketiminin Medyanın Rolü: Tekirdağ İli Örneği. Gıda Teknolojileri Elektronik Dergisi* 2007(3) 9-14
- Fikret Şenses. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, İletişim Yayınları, 2002, İstanbul.*
- Güler, Sibel. *Turkish Kitchen Culture and Eating and Drinking Habits. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi.* 2010, 26:25-30
- Gürsoy, Deniz. *Yemek ve Yemekçiliğin Evrimi, Kurtiş Matbaacılık, İstanbul, 1995*
- Haviland, W.A. *Kültürel Antropoloji, (Çev. Hüsamettin İnaç-Seda Çiftçi), KaknüsYay., İstanbul, 2002, s.71-73*
- Helman, C.G. *Gender and Reproduction in Culture, Health and Illness. Fourth Edition., Oxford Press, 2001: 12-31.*
- İsmet, Yılmaz. *Antioksidan İçeren Bazı Gıdalar ve Oksidatif Stres. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi.* 17 (2) 143-153 (2010).
- Kaltiala-Heino, R, Kautiainen, S, Virtanen, S.M, Rimpela, A, Rimpela, M. *Has the adolescents weight concern increased over 20 years? European Journal of Public Health (2003) 13: 4-10.*
- Kaya, M. *Hayat Onların Elinde, Türk Metal Dergisi, Eylül 2004, sayı: 64, s: 74-75.*
- Küçükkömürler, S., Karakuş, S.S. Elma, *Sağlık ve Kültür. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi* 2 (1):183-186 , 2009
- Maner, F. *Yeme Bozuklukları. Psikiyatri Dünyası, 2001;5:130-139*
- Merdol, T.K. *Beslenme Antropoljisi I. Hatipoğlu Yayınları, 2. Baskı, 2015, Ankara.*
- Merdol, T.K. *Tarihten Günümüze Toplular ve Beslenme Alış- kanlıkları. Ulusal Ev, 2000*
- Nar, M.Ş.. *The effect of globalization on consumption culture: technology consumption. The Journal of International Social Research.* 2015; 8 (37), 941-54.
- Özbek, M. *Dünden Bugüne İnsan, İmge Kitabevi Yayınları, 2000*
- Özlem, İkinci. *Metallerden Hücrelere Bir Efsane Antioksidanlar. TÜBİ-TAK Bilim ve Teknik Dergisi, 2010.*
- Rakıcıoğlu, N. *Yaşlılık Döneminde Sağlıklı Beslenme. www.e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/20.pdf*

Sencer, Ergin & Orhan, Yusuf. Beslenme. İstanbul Medikal Yayıncılık. 1. Baskı, 2005. ISBN-975-6395-36-2

Serdal, Öęüt. Importance of Natural Antioxidants. Journal of Adnan Menderes University Agricultural Faculty 2014; 11(1) : 25 - 30

Sümer, İncedal. Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları. ISBN: 978-605-4628-66-7. Yayın Tarihi: 10

BÖLÜM 5

KÜLTÜR VE CİNSELLİK

Yrd. Doç. Dr. Zeynep TEMİZ

CİNSELLİK

Cinsellik bireylerin yaşamında yer alan ve yaşam kalitesini etkileyen önemli bir kavramdır. Cinsellikle ilgili sorun yaşayan bireylerin fiziksel, psikolojik ve sosyal yaşamlarında birçok sorun ortaya çıkmaktadır.

Cinsellik, insanlığın varoluşundan bu yana hep vardır ve çağlar boyu önemini kaybetmemiştir. Her kültürün seks ve cinsellik konusunda normları vardır. Bu normlar toplumsal cinsiyet rolleriyle, ilişkilerle, evlilikle, partnerliklerle, arkadaşlıklarla ve ailelerle yansıtılır. Toplumsal normlar genellikle cinsel davranışlara, evlilik geleneklerine, onaylanmayan cinsel davranışlar için cezalara; fuhuşa, eşcinselliğe, gebeliğin önlenmesine, cinsel tabulara ve cinsellik eğitimine ilişkin tutumları belirler.

Ülkemizde cinsellik, başka birçok ülkede olduğu gibi, üstü kapalı bir konu olarak kalmıştır ve bu konuda eğitim, hizmet ve araştırma sınırlıdır. Ülkemizde yapılandırılmış bir cinsel eğitim programı yoktur. Aile içerisinde başlaması gereken cinsel eğitimi verecek olan ebeveynlerin de bu konuda bilgi birikimleri yetersizdir. Ayrıca, sosyal ve kültürel faktör-

16. **Adalet, sağaltım ve tazmin edilme hakkı:** Herkesin, cinsel haklarının ihlaline yönelik adalet, sağaltım ve tazmin edilme hakkı vardır. Bu hak; etkili, yeterli, erişilebilir ve uygun eğitimsel, yasal, yargısal ve diğer ölçütleri gerektirmektedir. Bu sağaltım ve iyileştirme; verilen zararın karşılaması, zararın ödenmesi, rehabilitasyon, kefalet ödemesi ve tekrarlanmazlığın hukuken garantilenmesi yoluyla tazminatı kapsamaktadır.

Sonuç olarak her birey için cinselliğin hak olarak tanımlanmasına rağmen, günümüzde hala cinsel konularda yeterince özgür olmayıp, yaşadıkları toplum neyi kabul ediyorsa o yönde uygulamalar/davranışlar yapılmaktadır.

Toplumların ya da kültürlerin kabul gördüğü cinsellik anlayışı, kimi zaman bireylerin sağlığında sapmalara neden olabilmektedir. Sağlığın bir bileşeni olan cinsel sağlığın geliştirilmesine yönelik olan hedeflere ulaşmak için stratejik planların yapılması ve daha sonra da eylem planları ile bunların uygulamaya konulması gerekmektedir. Bir insanlık hakkı olan cinsellik hakkını dikkate alarak, sağlıklı bir cinsel yaşam kazandırılması ve sağlanması için her ülke kendi koşulları doğrultusunda cinsel sağlık eğitim programları oluşturmalı ve hayata geçirmelidir.

Kaynakça

- Aksöyek, A., Canatar, T. (2015). *Sexuality and Sexual Education. Turkish Journal of Family Medicine & Primary Care*, 9 (2), 54-58
- Amandah, L. (1994). *Nursing in today's multicultural society: a transcultural perspective. Journal of Transcultural Nursing*, 20, 307-313.
- Arousell, J. and Carlbon, A. (2015). *Culture and religious beliefs in relation to reproductive health. Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology*, 32, 77-87
- Babacan, S.S. (2003). *İnsan Seksüalitesinin Kültürel ve Psikososyal Yönleri. Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11(1), 131-137

- Bastien, S., Kajula, L.J., Muhwezi, W.W. (2011). *A review of studies of parent-child communication about sexuality and HIV/AIDS in sub-Saharan Africa. Reprod Health*, 8, 25
- Bauer, M., McAuliffe, L., Nay, R. (2009). *Chapter 17: Sexuality and the Reluctant Health Professional. In: Nay, R., Garratt, S. (Eds.), Caring for Older People: Issues and Innovations in Care. Churchill Livingstone*, 292-310
- Bayhan, S.P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi. Morpa Kültür Yayınları. İstanbul*
- Beşen, M.A. ve Aslan, E. (2014). *Transseksüalite: Genel bakış. http://www.journalagent.com/androloji/pdfs/AND_2014_57_145_148.pdf (Erişim tarihi: 20.12.2015)*
- Bozdemir, N., Özcan, S. (2011). *Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 5(4), 37-46
- Burri, A., Graziottin, A. (2015). *Cross-cultural Differences in Women's Sexuality and Their Perception and Impact of Premature Ejaculation. Urology*, 85, 118-124.
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD). (2008). *Cinsel Yaşam ve Sorunları. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi.*

- Cinsel haklar bildirgesi. <http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2014/10/DSR-Turkish.pdf> (Erişim Tarihi: 23.12.2015)
- Coleman, E. (2008). *Sexual Health for the Millennium: An Introduction*, *International Journal of Sexual Health*, 20(1), 1-6.
- Colton, J. (2008). *Sex and the Elderly: What Physicians Should Know About Their Older Patients*. Yale Medicine Thesis Digital Library, 317.
- Çalışandemir, F., Bencik, S. ve Artan, İ. (2008). Çocukların cinsel eğitimi. Geçmişten günümüze bir bakış. *Education and Science*, 33(150), 14-27
- Dekkers, W., Hoffer, C., Wils, J.P. (2005). Scientific contribution, bodily integrity and male and female circumcision. *Med Health Care Philos*, 8(2), 179-191.
- Dilworth, J.E. (2009). Parents as co-educators: Do effective sex education programs include parents? *Fam Sci Rev*, 14, 58-66
- Dinçer, Ö. (2007). *Namus Ve Bekaret: Kuşaklar Arasında Değişen Ne? İki Kuşaktan Kadınların Cinsellik Algıları*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara
- Doğan, S. (2009). Vaginismus and accompanying sexual dysfunctions in a Turkish clinical sample. *J Sex Med*, Jan, 6(1), 184-92.
- Dökmen, Z.Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 3-10.
- Efe, H. (2006). Gebeliğin kadın cinselliği üzerindeki etkileri. Uzmanlık tezi, http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/tez/pdf/kadin_bast/dr_hasan_efe.pdf
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 209-230
- Esin, N. ve Bulduk, S. (2004). Kadın sağlığını geliştirme programı: halk sağlığı hemşireliği uygulaması. *STED*, 13 (7), 246- 248
- Evcili, F., Cesur, B., Altun, A., Güçtaş, Z. ve Sümer, H. (2013). Evlilik Öncesi Cinsel Deneyim: Ebelik Bölümü Öğrencilerinin Görüş Ve Tutumları. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(4), 486-498
- Fourcroy, J. (2006). Customs, culture, and tradition—what role do they play in a woman's sexuality? *J Sex Med*, 3, 954–959.
- Giami, A. (2015). Sexuality, health and human rights: The invention of sexual rights. *Sexologies*, 24, 45-53.
- Gölbacı, Z. (2003). Sağlıklı gençlik ve toplum için bir adım: cinsel sağlık eğitimi. *Aile ve Toplum Dergisi*. 6(2). 29-36.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *TSA*, 15(3), 157-171
- Hafford-Letchfield, T. (2008). What's love got to do with it? Developing supportive practices

- for the expression of sexuality, sexual identity and the intimacy needs of older people. *J. Care Serv. Manag.*, 2, 389-405.
- Hoga, L. A. K., Rodolpho, J. R. C., de Souza Penteadó, P. E., Borges, A. L. V. and Alvarez, R. E. C. (2013). Religiosity and sexuality: counseling provided by Brazilian protestant pastors. *Sexual & Reproductive Healthcare*, 4(2), 57-63.
- Kardam, F. *Namus gerekeşiyle öldürölme ya da kendi canına kıyma: kadın cinselliği üzerinde baskıların benzer koşullarda farklı sonuçları mı?*. http://www.buksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/namus_ger_ol_durme.pdf (Erişim Tarihi: 22.12.2015).
- Kaya, B., Ünal, S., Özenli, Y., Gürsoy, N., Tekiner, S., Kafkaslı, A. (2006). Anxiety, depression and sexual dysfunction in women with chronic pelvic pain. *Sexual Relationship Therapy*, 21 (2), 187-196
- Kaya, Y. ve Aslan, E. (2013). Kadın cinselliğinde gelenekler ve kültür. http://www.journalagent.com/androloji/pdf/AND_2013_54_214_217.pdf.
- Koçacıoğlu, D. *Gelenek söylemleri ve iktidarın doğallaşması: namus cinayetleri örneği*. <http://panel.stgm.org.tr/ver/app/var/files/gel/gelenek-söylemleri-ve-iktidar-in-dogallasmasi.pdf> (Erişim Tarihi: 22.12.2015).
- Masters, W.H., Johnson, V.E. and Kolodny, R.C. (1988). Chapter 1: Perspective on Sexuality. In: *Masters and Johnson on Sex and Human Loving*. Little, Brown and Company, Canada, 3-27.
- Nazik, E. ve Eryılmaz, G. (2011). Kadında Disparoni ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 211-215
- Newman, K.L. (2002). "Sex, Gender and Culture: Issues in the Definition, Assessment and Treatment of Gender Identity Disorder", *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7, 358-367
- Nour, N.M. (2004). *Female genital cutting: Clinical and cultural guidelines*. *Obstet Gynecol Surv*, 59, 272-279.
- Öneş, A. (1993). *Sigmund Freud Cinsiyet Üzerine*. Say Yayınları, Ankara
- Özşungur, B. (2010). Cinsel kimlik gelişimi ve cinsel kimlik bozukluğunda psikososyal değişkenler: gözden geçirme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17 (3), 163-174
- Powell, G.N. and Greenhaus, J.H. (2010). Sex, Gender, and Decisions at The Family - Work Interface. *Journal of Management*, 36(4), 1011-1039
- Rosenblatt, N. and Selkirk, E. (1994). *Cinsellik – Çizgilerle Seksün Öyküsü*. İstanbul: Milliyet Yayıncılık.
- Schultz, W.W., Basson, R., Binik, Y., Eschenbach, D., Wesselman, U., Van Lankveld, J. (2005). *Womens sexual pain and its management*. *J Sex Med*, 2, 301-316

- Soyer, S. (2014). Kadın Sünneti: Kültürel Dayanakları ve Yol Açtığı Sorunlar. *Ekev Akademi Dergisi*, 60(60), 403-414.
- Tanrıverdi, G., Seviğ, Ü., Bayat, M. ve Birkök, M.C. (2009). Hemşirelik bakımında kültürel özellikleri tanımlama rehberi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 793-806
- Taylor, T.F. (2007). *The Origins of Human Sexual Culture*. *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 18(2), 69-105.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. (2010). *Cinsel Sağlık/Üreme Sağlığı Üreme Sağlığına Giriş*. Ankara
- T.C. Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. (2009). *Gençlere yönelik üreme sağlığı hizmeti*. Ankara
- Tekgül, N., Saltık, D., Tuncer, Ö. (2014). Cinsel Sağlık Eğitiminin, Ergenlerde Sorumluluklarını Arttırmadaki Önemi. *Tepecik Eğitim Hast Derg*; 24 (3), 179-185
- Tortumluoğlu, G. (2005). Transkültürel hemşirelik ve kültürel bakım model tanıtımı. *Cumhuriyet Üniversitesi HYO Dergisi*, 8(2), 47-57.
- Tortumluoğlu, G. (2008). *Heritage of Turkish people. Transcultural Health Care: A Culturally Competent Approach*. Purnell L, Paulanca BJ, (Editors). 4. Edition, Philadelphia: F. A. Davis Plus, 477-479
- Tortumluoğlu, G., Bayat, M., Seviğ, Ü. (2005). Bireylerin "Giger ve Davidhizar'ın Transkültürel Değerlendirme Modeli" ile sağlık açısından değerlendirilmesi. 3.Uluslararası -10.Ulusal 61 Hemşirelik Kongre özet Kitabı. Ege üniversitesi hemşirelik Yüksekokulu 7-10 Eylül 2005. İzmir,141
- Tuzcuoğlu, N. ve Tuzcuoğlu, S. (2004). Çocuğun cinsel eğitimi: anne ben nasıl doğdum? *İstanbul Morpa Kültür Yayınları*, 2. Baskı.
- Üner, S. (2008). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Temel Eğitim Seti*. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, Ankara: Dumat Ofset.
- World Association for Sexual Health. (2008). *Sexual Health for the Millennium: A Declaration and Technical Document*. <http://176.32.230.27/worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/millennium-declaration-english.pdf> (Erişim Tarihi: 01.12.2015)
- World Health Organization. (2010). *Developing Sexual Health Programmes*. WHO/RHR/HRP/10.22
- World Association for Sexual Health. (2014). *Declaration of Sexual Rights*. http://www.worldsexology.org/wpcontent/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf (Erişim Tarihi: 02.12.2015)
- Yavuz, M., Demir, T. ve Doğançın, B. (2011). Sünnetin çocuk ruh sağlığı üzerine etkisi: Gözden geçirme çalışması. *Türk Psikiyatri Derg*, 22, 1-9.

BÖLÜM 6

KÜLTÜR VE RUH SAĞLIĞI

Dr. Nurhayat KILIÇ

KÜLTÜR VE RUHSAL BOZUKLUKLAR

Kültür, insan grupları arasında paylaşılan anlamlar, inançlar ve değerler mirasıdır (Bhugra 2006; Department of Health and Human Services 2001). Kişiyi inşa eden yaşamın bir dokusudur (Çam ve Bilge 2014; Department of Health and Human Services 2001). Kültür bireylerin konuşacakları dilden hastaların tedavi yöntemlerine kadar yaşamda birçok alanı etkilemektedir (Taşçı 2012). Yaşamın her alanında etkisini gösteren kültür, ruhsal bozuklukları da derinden etkilemektedir (Çam ve Bilge 2015; Gee ve ark. 2010; Güleç 2006). Ruhsal bozuklukların oluşması ve ortaya çıkması birçok kültürde ortak olmasına rağmen semptomların ifade edilme biçimi, hastalık ölçütleri, yardım arama davranışları ve tedavi yaklaşımları kültürler arasında farklılık göstermektedir (Akar 2010; Bhugra 2006). Çünkü hastalığı yaşama, algılama, sergileme biçimi ve hastalık ile başa çıkma şekli kültür aracılığı ile kazanılmış yaşantılardır (Çam ve Bilge 2014).

Ruhsal bozukluklar bireyin duygu, düşünce ve davranış alanlarında meydana gelen sapma durumlarıdır (Amuyun-

arasında yaygın anksiyete, güçsüzlük, zehirlenme ve bazen öldürülme korkusu bulunmaktadır. Hem Afrikalı Amerikalı, hem de Avrupalı Amerikalılarda ve Karayipli toplumlar da görülmektedir.

Susto: Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Latinlerde, Meksika, Orta Amerika ve Güney Amerika'daki insanlar arasında yaygın olan halk hastalığı. Susto ruhun bedeni terk etmesine neden olan mutsuzluk ve hastalık ile sonuçlanan korku verici bir olaya bağlanan bir hastalıktır (Saygın ve İlhan Alp 2005).

Hayalet Hastalığı: Sıklıkla Amerikalı Kızılderili kabilelerin üyeleri arasında gözlenen, ölüm ve ölen (bazen büyü ile ilişkili) kişi ile uğraşmaktır (Leighton ve Hughes 2005).

Dromomania: Hayata ara vererek uzun aylar seyahat etme ve yeni bir yerde yalnızca yaşayabilecek kadar para kazanma ile karakterize bir bozukluktur. Fransa'da ortaya çıkmıştır (Çam ve Bilge 2015).

Kaynakça

- Akar, N. (2010). *Hemşirelerin Ruh Hastalarına Yönelik Kültürlerarası Hemşirelik Bakımı Konusundaki Görüşleri*, Yüksek lisans, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Amuyunzu-Nyamongo, M. (2013). *The social and cultural aspects of mental health in African societies*, *Commonwealth Health Partnerships*, 59-63.
- Bhugra, D. (2006). *Severe Mental İllness Across Cultures*, *Acta Psychiatrica Scand*, 113 (Suppl. 429): 17-23.
- Candansever, S., Coşar, B. (2001). *Kültürler arası Psikiyatri Açısından Ruh Hastalığı Kavramı*, *T Klin J Psychiatry*, 2:21-30.
- Çam, O., Bilge A. (2014). *Kültürlerarası Psikiyatri*. (Ed: Çam, O., Engin, E). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bakım Sanatı*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi, 901-927.
- Çam M. O., Bilge A. (2015). *Psikiyatrik Bakımda Kültürlerarası Bakımın*

İncelenmesi, Türkiye Klinikleri Psikiyatri Hemşireliği- Özel Sayı,1 (1),16-24.

Department of Health and Human Services. (2001). Mental Health: Culture, Race, and Ethnicity—A Supplement to Mental Health: A Report of the Surgeon General.

Ekşi, A. (2002). Sığınmacı ve Göçmenlerde Psikopatoloji, Türk Psikiyatri Dergisi; 13(3):215-221.

Fenton, S., Sadiq-Sangster, A (1996). Culture, Relativism And The Expression Of Mental Distress: South Asian Women In Britain, Sociology Of Health & Illness, 18(1), 66-85.

Gee, G. C., Akutsu, P. D., Shib. M. (2010). Culture and Mental Health: Risk, Prevention and Treatment for Asian Americans, aapi nexus 8 (2),v-xiii.

Güleç, C. (1996). Transkültürel Psikiyatri, Kültür ve Psikiyatri yazıları, HYB yayıncılık,

Güleç, C. (2009). Psikiyatrinin ABC'si, Say Yayınları, İstanbul.

Holmes, S. M. (2006). An ethnographic study of the social context of migrant health in United States. PLoS Med, 3:1776-1793.

Kaya, B. (2007). Depresyon: Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Pencereden Bakış, Klinik Psikiyatri; 10 (6):11-20.

Leinghton, A H., Hughes, J. M. (2005). Cultures as a Causative of Mental Disorder, The Milbank Quarterly, 83 (4),1-22.

Littlewood, R. (2012). Azınlıklar, Irkçılık ve Psikiyatri: Kültür ve Ruh Sağlığı (Hazırlayan: Kemal Sayar), Metis yayıncılık, 2. Basım Şubat.

Magalhaes, L., Carrasco, C., Gastaldo, D. (2010). Undocumented migrants in Canada: A scope literature review on health, access to service, and working conditions. J Immigr Minor Health, 12:132-151.

Sayar, K. (1998). Kültür ve Psikopatoloji¹, Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, 8 (3),176-179.

Sayar K.(1999). Psikiyatri ve Kültür: Hastalık Bize Neyi Anlatır?, Yeni Symposium 37(3).

BÖLÜM 7

KÜLTÜR VE KADIN SAĞLIĞI

Yrd. Doç. Dr. Özlem KARABULUTLU

SAĞLIĞI ETKİLEYEN KÜLTÜREL ETKENLER

Bir toplumun yaşama biçimi olarak da tanımlanabilen kültür, insanın sağlık algısını etkiler. Farklı kültürlerdeki sağlık ve tedavi inançları, yemek, uyku, fizik aktivite alışkanlıkları, stres ve genel iyilik halini algılama şekli, hastalıklara karşı tutum gibi kültürel özellikler sağlığa etki eden bazı örneklerdir.

Bireylerin sağlığa ilişkin inançları, kültürü, geçmişteki sağlık deneyimleri bütündür ve bu bütün bireylerin sağlık-larını geliştirmede yaşamsal bir rol oynar. Sağlık- hastalık ve kültür ilişkisine bakarak denilebilir ki; Kültürel tutum, inanç ve davranışlar bireyin yaşam tarzını dolayısıyla sağlık koşullarını etkiler. Bunlar aynı zamanda bireylerin sağlık hizmetlerine karşı tepkilerini belirler. Sağlık hizmetlerinin geleneksel inançlar göz önüne alınmadan sunulması bu hizmetlerin reddedilme olasılığını arttırır.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmekte kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenli-

tamamlanması, olumlu olanların pekiştirilmesi gerekmektedir. Bütün bunların başarılması ise toplumun geleneksel inanç ve uygulamalarını tanımakla mümkündür (Işık, Akçınar ve Kadioğlu 2010).

Kaynakça

- Alwoko Higginbottom, G.M. (2000) *Heart health-associated health beliefs and behaviors of adolescent of African and African Caribbean descent in two cities in the Kingdom. Journal of Advanced Nursing* 31, 918-925.
- Artun, E. (2005). *Doğum*. 2. basım, Türk Halk Bilimi Kitabevi, İstanbul.
- Babar, Z. (2012) *Kültürlerarası Hemşirelik, Bölüm adı:(Din, Kültür ve Sağlık İlişkisi)*, 1. İstanbul Medikal Yayıncılık İstanbul, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 1285507)
- Bolsoy N, Sevil Ü.(2006). *Sağlık-Hastalık ve Kültür Etkileşimi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(3): 78-87
- Bratwaite A. and Williams C. (2004). *Childbirth Experiences of Professional Chinese Canadian Women. JOGNN, Vol. 33, (6), p. 748-755.*
- Callster LN (2001). *Culturally competent care of women and newborns: knowledge, attitude, and skills. Journal of Obstetric, Gynecologic, and Neonatal Nursing* 30: 209-215.
- Choudry, UK. (1997). *Traditional Practices of Women from India Pregnancy, Childbirth, and Newborn Care. JOGNN, Vol. 26, p. 533-536.*
- Cirhinlioğlu, Z. (2001) *Sağlık Sosyolojisi. Nobel Kitabevi. Ankara.*
- Çakırer, N., Çalışkan, Z. I. (2010). *Traditional beliefs and applications about pregnancy, birth and puerperium in Ağilli village of Nevşehir. TAF Prev Med Bull*, 9(4): 343-348.
- Eğri, G. B., Konak, A. (2011). *Doğum sonu dönem ile ilgili geleneksel inanç ve uygulamalara dünyadan ve Türkiye'den örnekler. ZfWT*, 3(1): 143-155.
- Filer RB, Wu CH. *Coitus during menses. Its effect on endometriosis and pelvic inflammatory disease. J Reprod Med*. 1989; 34:887-890.
- Hotun, N. (1990). *İstanbul İli Halkalı Bölgesinde Deki Kadınların Gebelik Ve Doğuma İlişkin Geleneksel İnanç ve Uygulamaları*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Howard FM. *Pelvic pain: diagnosis and management*. Lippincott Williams & Wilkins, 2000.

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?> Erişim Tarihi: 02.10.2016

Işık, M. T., Akçınar, M., Kadioğlu, S. (2010). Mersin ilinde gebelik, doğum ve loğusalık dönemlerinde anneye ve yenidoğana yönelik geleneksel uygulamalar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Derg.*, 7(1): 63-84.

Kaewsarn, P., Moyle, W., Creedy, D. (2003). *Traditional Postpartum Practices Among Thai Women*. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 41, (4), p. 358-366.

Karabulutlu O.(2014). Kars İlinde Gebelik ve Doğum Sonu Dönemde Anne Bakımına Yönelik Yapılan Geleneksel Uygulamalar. *F.N. Hem. Dergisi*, 22(3): 145-151.

Kırımlı Y (2002). *Nazar ve nazara karşı tuzla yapılan pratikler*. 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, Diyarbakır.

Kingsberg SA, Janata JW. *Female sexual disorder: assessment, diagnosis and treatment*. *Urol Clin N Am* 2007;34: 497-506.

Maimbolwa, C. M., Yamba, B., Diwan, V., Ransjo-arvindson A.b. (2003). *Cultural Childbirth Practice and Beliefs in Zambia*. *Journal of Advanced Nursing*, Vol. 43, (3), p. 263- 274.

Meriç, M., Elçiöğlu, O. (2004). *Halk tababetinin çocuklara yönelik uygulamaları*. I. Halk Bilim Sempozyumu Kitabı, Osmangazi Üniversitesi Basımevi, Eskişehir, 133-141.

Moreira ED Jr, Kim SC, Glasser D, Gingell C. *Sexual activity, prevalence of sexual problems, and associated help-seeking patterns in men and women aged 40-80 years in Korea: Data from the Global Study of Sexual Attitudes and Behaviors (GSSAB)*. *J Sex Med* 2006; 3: 201-11.

Özsoy, S. and Katabi, A.(2007). *A Comparison of Traditional Practices Used in Pregnancy, Labour and Postpartum Period Women in Turkey and Iran*. *Midwifery*, 2006. 06. 008

Özen S (1994). *Sağlık ve sosyokültürel yapı değişkenleri*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 5: 133-145.

Polat, H. H. (1995). *Sivas Ulaş'ta Halk Hekimliği Uygulamaları*. Ankara: Ürün Yayıncılık Ltd. Şti.

Sayın Ö (1990). *Aile Sosyolojisi*. 1. Basım, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir

Seviğ Ü, Tanrıverdi G.(2012). *Kültürlerarası Hemşirelik*. 1. baskı İstanbul Medikal Yayıncılık

Shafik A, Shafik IA, El Sibai O. Vaginal and uterine pressure response to semen deposition into the vagina and uterus: human study. Clin Exp Obstet Gynecol. 2006; 33:107-109.

BÖLÜM 8

KÜLTÜR VE ÇOCUK

Yrd. Doç. Dr. Şenay AKPINAR

KÜLTÜR EKSENİNDE ÇOCUK

Toplumu oluşturan bireylerin alışkanlıkları, gelenekleri ve geçmişlerinden taşıdıkları inanışları sağlığı etkileyen etmenlerdendir. Bir toplumun oluşmasında ve karakterinin belirlenmesinde büyük bir öneme sahip olan kültür bazen hayatımızı kolaylaştırırken bazen de çeşitli zorluklara yol açabilmektedir. Örneğin; ülkemizde unlu gıdalara ağırlık veren beslenme tarzı, bebeklerin kundaklanması vb. alışkanlıklar insan sağlığını olumsuz etkileyebilmektedir. Toplumun eğitim düzeyi ve ailelerin ekonomik durumu da çevresel etmen olarak çocuk sağlığını etkileyebilen önemli konulardır.

Geçmişten günümüze süregelen, doğumdan ölüme kadar hayatın çeşitli bölümlerini etkileyen birçok geleneksel uygulama ve inanç vardır (Kaewsom ve ark., 2003). Geleneksel uygulama ve inançlar aynı ülke içerisinde bile bölgeden bölgeye hatta bireyden bireye farklılıklar göstermekte ve hala ağırlıklarını korumaktadır (Uzun ve Vural, 2000). Toplumsal inançlar, alışkanlıklar, deneyimler bu uygulamalara yön vermiştir. Hastalıkları önleme ve iyileşmeyi destek-

tekkesinden su getirip bebeği yıkama gibi geleneksel uygulamalar yapılmaktadır. Bebekte sarılık geliştiğinde ise, alnını temiz jiletle kesip kanatmak, bebeğe erkek çocuk idrarını içirmek, tavuk ciğeri yedirmek, hocaya okutmak gibi uygulamalar yapılmaktadır (Şenses ve Yıldızoğlu, 2002; Biltekin ve ark., 2004).

Sonuç olarak her toplumun kendine özgü gelenek görenekleri kısacası kültürel özellikleri vardır. Bu kültürel özellikler sayesinde kimliğimizi belirliyor ve toplumu adlandırıyoruz. Varlığımızın devam etmesinde önemli bir etkiye sahip olan kültürümüzün sağlığınıza etki ediyor olması da kaçınılmazdır. Zaman zaman olumsuz sonuçlar doğuran kültürel uygulamaların, toplum içinde eğitim seviyesi arttıkça, sağlık bakım hizmetlerine ulaşım kolaylaştıkça azaldığını ve giderek kaybolduğunu görmekteyiz. Geleceğimizi oluşturan çocuklarımıza yönelik yapılan bazı zararsız kültürel uygulamaların devam etmesinin de hiçbir sakıncasının olmadığı düşünülmektedir. Sağlık bakım sisteminin temelini oluşturan koruyuculuk felsefesinden yola çıkarak gelecek nesillerimizi daha sağlıklı ve bilinçli yetiştirmek için toplum temelli eğitime ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Akın A, Agit T.A, Tortuk S.O.(2011) 0-5 yaş çocuğu olan annelerin çocuklarına uyguladıkları geleneksel uygulamaların incelenmesi(pp.127-133).1.Ulusal Kültürlerarası Hemşirelik ve Ebelik Kongresi, Kongre Kitabı, İzmir.
- Aksayan, S.(1983). *Çocuk sağlığına ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar Bilim Uzmanlığı Tezi*.Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Araz N, Günay U, (1985) 21. Yüzyılın esiginde örf ve adetlerimiz (Türk Töresi).Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, İstanbul.
- Biltekin Ö, Boran D, Denkli DM, Yalçınkaya S (2004) Naldöken sağlık bölgesinde 0-11 aylık bebeği olan annelerin doğum öncesi dönem ve

- bebek bakımında geleneksel uygulamaları, *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 13(5): 166–168.
- Demirezen E.(2009). *Ebelik ve Hemşirelik Eğitiminde Kültürün Yeri*(pp.50-55). *Hemşirelik ve Ebelikte Kültürlerarası Yaklaşım Sempozyumu Kitabı, Çanakkale*.
- Demirhan H, Özkan S, Demir Ü (2001) *Yeni doğum yapan annelerin bebek beslenmesi konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. Hemşirelik Forumu Dergisi*, 4(6): 35.
- Eğri G (2006) *Tokat ili bir sağlık ocağı bölgesindeki 15–49 yaş grubu evli kadınların doğum sonu dönemde anne ve bebek bakımına yönelik geleneksel uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Programı. Sivas*.
- Elmacı N, Özelti P (2001). *Diyarbakır'da çocuk ishalleri: İnanışlar ve yerel tedavi uygulamaları*. [Erisim:http://www.antropoloji.net/index.php?option=com_content&view=article&id=155:diyarbakirda-co-cuk-ishalleri&catid=82&Itemid=475]. Erisim tarihi:10.06.2017.
- Fass P (2003) *Children and globalization. Journal of Social History*, cilt 36, sayı 4, syf. 963 977.
- Gözüm S. *Erzurum il merkezi Ceylanöğlü Sağlık Ocağı Bölgesinde 0,6 yaş grubu çocuğu olan annelerin çocuk sağlığı ile bilgi düzeylerinin saptanması. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Yüksek lisans Tezi. 1992. Erzurum*.
- İlbars Z (1987) *Kişiliğin Oluşmasında Kültürel Etmenler. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih–Coğrafya Fakültesi Dergisi – DTCTF Dergisi, Cilt: 31 Sayı: 1.2 Sayfa: 201–211*.
- John–Steiner, V., Mahn, H. (1996). *Sociocultural approaches to learning and development: A Vygotskian framework, Educational Psychologist, sayı 31, no 3–4, syf. 191–206*.
- Kaewsom P, Moyle W, Creedy O (2003) *Traditonal postpartum practices among thai women, Journal of Advanced Nursing*, 41(4): 358–66.
- Karpov, Y.V. (1995). *L.S. Vygotsky as the founder of a new approach to inst-ruction. School Psychology International, sayı 16, syf. 131–142*.
- Koç Z, Sağlam Z, Uygun K.H.(2011).*Annelerin bebek bakımı ile ilgili geleneksel uygulamalarının belirlenmesi*(pp.130).*Uluslararası Katılımlı, 13. Ulusal Hemşirelik Kongresi, Kongre Kitabı, Şanlıurfa*.
- Meriç M, Elçiöğlü O (2004). *Halk tababetinin çocuklara yönelik uygulamaları, 1. Halk Bilim Sempozyumu Sempozyum Kitabı, 30 Eylül–1 Ekim 2004, Eskişehir, s: 133–141*.

- Özden T (1987) *Gebelik, doğum ve lohusalığa ilişkin geleneksel inanç ve uygulamalar*, Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk C (2011) *Çocuk hemşireleri ve kültürel tanımlama*(pp.50-53).Uluslararası Katılımlı, 3.Ulusal Pediatri Hemşireliği Kongresi, Kongre Kitabı, İzmir.
- Özyazıcıoğlu N, Polat S (2004). 12 aylık çocuğu olan annelerin bazı sağlık sorunlarında başvurdukları geleneksel uygulamalar. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(2),30-38.
- Özyazıcıoğlu N, Polat S (2005) 12 aylık çocuğu olan annelerin çocuk bakımına ilişkin başvurdukları geleneksel uygulamalar. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*,8(1):63-71.
- Özyazıcıoğlu N, Öncel S. (2011). *Çocuk Bakımında Kültürel (geleneksel) Yaklaşımlar.Kültürlerarası Hemşirelik kitabı. (Ed:Seviğ Ü, Tanrıverdi G). İstanbul Tıp Kitabevi, s:203-238 .*
- Palincsar, A. S. (1998). *Social constructivist perspectives on teaching and learning. Online Annual Review Psychology* [0066-4308/98/0201-0345\$08.00], 49. Mevcut İnternet Adresi: www.ulakbim.gov.tr

BÖLÜM 9

MULTİDİSİPLİNER BAĞLAMDA KÜLTÜR, ÖLÜM BİLİNCİ VE EĞİTİMİ

Yrd. Doç. Dr. Cihan KARA

ÖLÜM KAVRAMI

Psikoloji, sosyal antropoloji, sosyoloji gibi sosyal bilimler ölümü araştıran en eski disiplinler olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında ölüm sosyolojisinin gelişiminde, ölümün açıklanmasında bilimler arası bir yaklaşımı benimseyen tanatoloji'nin etkisi göz ardı edilmemelidir. Ölümün bilimi olarak adlandırılan tanatoloji Amerika'da 1950'lerde ortaya çıkmış, Avrupa'da ise 1990'lı yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır. Tanatoloji bilim dalı çok disiplinli bir karaktere sahip olup, psikolojiden teolojiye, rehabilitasyondan hukuka kadar bir ekip çalışmasını gerektiren bir bilim dalıdır.

Ölüme ilişkin biyolojik, psikolojik, sosyolojik, hukuki, teolojik açılardan çeşitli açıklamalar ve tartışmalar bulunmaktadır. Ancak eğitim sahasında ölümle ilgili çalışmalar henüz bulunmamaktadır. Adeta görmezlikten gelinmektedir. Akademik hayatta disiplinlerin sınırları sorunu en çok

başından görmektir. Ölüm sondan başa bakmaktır. Yaşam sonu başından anlamaktır. Ölüm bilinci yaşamı ölümden ayırmadan, ölümü yaşamdan ayırmadan kavramaktır. İkiliğe düşmemektir. Birliği bozmamaktır. Ayrılığı birlemektir. Her varlıkta var olanın sen de var olandan ayrı olmadığını idrak etmektir. Varlığın bütününe hissetmektir. Hissedenin his olunandan farksızlığını fark etmektir.

Ölüm bilinci ebedi sahip olmadığımız yaşama da olmak ilkesiyle daha sıkı ama daha az hırsla, dürüstçe sarılmaktır. Yaşamı sahip olunması, mülk edinilmesi gereken bir eşya, nesne olarak değil, dolu dolu katılarak kendimizi, diğerlerini ve doğayı keşfetmemiz gereken bir ortak etkinlik-“olmak” olarak görmektir. İşte bu yaşamı şekleştirmekten uzaklaşmak, öleceğini bilerek hayatı yaşamaya devam etmektir. Öleceğini bilerek yaşamaya devam etmekle öleceğini unutarak veya önemsemeyerek yaşamak her halükârda bir değildir. Ölüm bilinci, bir daha, şimdi ve burada bulunamayacağımızın bilinciyle/farkındalığıyla şimdi ve burada olmaya devam etmektir.

Kaynakça

- ARSLAN, Hüsamettin, (2007) *Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi, İstanbul, 2. Baskı Paradigma Yayınları.*
- BARLAS, Emin; Şantaş, Fatih; Kar, Ahmet (2014) “Türkiye’de Bölgesel Bebek Ölüm Hızlarının Sağlık Ekonomisi Perspektifinden Karşılaştırılmalı Analizi”, *International Conference on Eurasian Economies, 1-3 July, Skopje, Macedonia.*
- BULAÇ, Ali, (2012) *İslam Düşüncesinde Din-Felsefe Vahiy-Akıl İlişkisi, İstanbul, Çıra Yayınları.*
- BURCU, Esra; Akalın, Emel, (2008) *Ölüm olgusu üzerine sosyolojik tartışmalar, Türkiye Araştırmaları, Yıl:5, Sayı: 8, Bahar Sayısı, ss.28-54.*
- BOOKCHIN, Murray, (2015) *Özgürlüğün Ekolojisi, Çev. Mustafa Kemal Coşkun, İstanbul, 2. Baskı Sümer Yayınları.*
- BODUR, Said; Durduran, Yasemin; Küçükkendirci, Hasan; Doğan, Canan,

- (2009) *Bebek Ölümünün Prenatal-Natal Sağlık Hizmet Kullanımı ve Demografik Özelliklerle İlişkisi: Vaka-Kontrol Çalışması*, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, Cilt 36, No 4, s.288-293.
- BÜYÜKDÜVENCİ, Sabri, (2001). *Varoluşçuluk ve Eğitimi*, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- BAUMAN, Zygmunt, (2000). *Ölümlülük, Ölümsüzlük ve Diğer Hayat Stratejileri*, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt, (2010). *Küreselleşme*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- DURUSOY, Ali (1999) "İbn Sina" maddesi TDVİA. İstanbul 1999, C. 20.
- CİRHİNLİOĞLU, Zafer, (2008) *Değişim, Bilgi ve İnanç*, Türkiye Araştırmaları, Yıl:5, Sayı: 8, Bahar Sayısı, ss. 425-436.
- DOLTON, Françoise, (2004) *Ölümü nasıl anlatmalı?*, Çev. Ahmet Tarcan, Uğur Yöntan, İstanbul, Özgü yayınları
- DUVERGER, Maurice, (2006) *Sosyal Bilimlere Giriş*, Çev. Ünsal Oskay, İstanbul, Kırmızı Yayınları.
- EKİCİ, Gıyasettin; Savaş, Haluk A.; Çitak, Serhat, (2001) *İntihar Riskini Arttıran Arttıran Psikososyal Etmenler*, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2(4), 204-212.
- ERGİNER, Gürbüz, (2004). *Bir Halk Bilimcinin Gözünden Ölüm*, Cogito, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- FAY, Brian, (2005). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi Çok Kültürlü Bir Yaklaşım*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- FREUD, Sigmund, (1955) "Beyond The Pleasure Principle," *The Standard Edition Of The Complete Psychological Works Of Sigmund Freud*, çev. ve ed. James Strachey (Londra: Hogarth ve Institute of Psychoanalysis), 18. Cilt (1920-22), *Beyond The Pleasure Principle, Group Psychology and Other Works*, s. 1-64.
- FROMM, Erich, (1982) *Sahip Olmak ya da Olmak*, Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, Arıtan Yayınları.
- FROMM, Erich, (1982a) *Kendini Savunan İnsan*, Çev. Necla Arat, İstanbul, Arıtan Yayınları.
- FROMM, Erich, (1994) *Özgürlükten Kaçış*, Çev. Şemsa Yeğin, İstanbul, Payel Yayınları.
- GENCER, Bedri, (2008) *İslam'da Modernleşme 1839-1939*, Ankara, Lotus Yayınları.

- GÖKA, Erol, (2009) *Ölme: Ölümün ve Geride Kalanların Psikolojisi*, İstanbul, Timaş Yayınları.
- GÖKYARAN, Erdem, (2003) "Başkası ve Aşkınlık", *Dünyanın Teni*, Ed. Zeynep Direk, 3. Baskı, İstanbul, Metis Yayınları.
- GÜNDEM, Mehmet (2012) "Lüzumlu Adam" *İshak Alaton*, İstanbul, Alfa yayınları
- GÜNGÖR, Erol, (2004) *Türk Kültürü ve Milliyetçilik*, İstanbul, Ötüken Yayınları.
- GÜRKAN, Ülker, (2012) *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Ankara, 6. Baskı, Siyasal Kitabevi.
- HÖKELEKLİ, Hayati, (1991a) *Ölüm ve Ölüm Ötesi Psikolojisi*, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 3(3).
- HÖKELEKLİ, Hayati, (1991b) *Ölümlle İlgili Tutumlar ve Dini Davranış*, İslami Araştırmalar Cilt: 5, sayı: 2, Nisan.
- İŞIKTAÇ, Yasemin, (2013) *Hukuk Sosyolojisi*, İstanbul, Filiz Kitabevi.
- İNAM, Ahmet, (2009) *Bilgi Ahlakı Üstüne Düşünceler, Sosyal Bilim, Etik ve Yöntem*, Ed. Osman Konuk, Ahmet Kemal Bayram, Ankara, Adres Yayınları.
- JUNG, Carl Gustave, (1953) *Metamorphose de l'ame et ses Symboles* (Fr. Çev. Yves Le Lay), Geneve, s. 496-497
- KARA, Zülküf, (2009) "Ölüm Fenomeni Üzerine Bir Din Sosyolojisi Araştırması: Kayseri Örneği" *Basılmamış Doktora Tezi*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- KARACA, Faruk, (2000) *Ölüm Psikolojisi*, İstanbul, Beyan Yayınları.
- KARAMAN, Hüseyin, (2004) *Ebu Bekir Razi'nin Ahlak Felsefesi*, İstanbul.
- KOÇ, Mustafa (2002) "Ölüm Korkusu Üzerine Kuramsal Açından Psikolojik Bir Değerlendirme" *Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6/2002,
- KOÇ, Emel, (2009) *Varoluşsal Bir Problem Olarak Ölüm Üzerine Bir Değerlendirme: Tolstoy'un İvan İlyiç'in Ölümü Adlı Eseri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, 12(22), s. 245-259
- KÖYLÜ, Mustafa. (2004). *Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve "Ölüm Eğitimi"*. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 95-120.
- KİRAZ, Celil (2007) *Kur'an'da Ahlak İlkeleri*, Bursa, Emin Yayınları.
- <http://www.ifdergisi.sakarya.edu.tr/article/view/1052000228> (Erişim

Tarihi: 28-07-2015)

LEVİNAS, Emanuel, (2011) Tanrı, Ölüm ve Zaman, Çev. Işık Ergüden, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları.

LORCU, Fatma, Bolat, Bilge Acar, (2009) Yaşlara Göre Ölüm Oranları İle Sosyo-Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt 38, Sayı/No: 2, s.124-133.

LOUIS-VINCENT, Thomas, (1991) Ölüm, Çev. Işın Gürbüz, İstanbul, İletişim Yayınları.

ÖZLEM, Doğan. (2009) Türkiye’de/Türkçe’de FELSEFE üzerine konuşmalar, Ed. Cüneyt Kaya, İstanbul, Küre Yayınları.